

## بررسی شاخص‌های برآورد افزایش (کاهش) مبادلات غیرقانونی (قاچاق)

کارفرما: نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، اداره کل مبارزه با قاچاق کالا و ارز

مجری طرح: پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس

مدیر مسئول طرح: دکتر حسین صادقی

نوع طرح: کاربردی

مدت اجرای طرح: ۱۲ ماه

سال خاتمه طرح: ۱۳۷۹

واژگان کلیدی: اقتصاد غیررسمی، قاچاق، واردات، مبادلات غیرقانونی

### خلاصه‌ای از کلیات و نتایج طرح:

قاچاق دامنه وسیعی از فعالیت‌های غیررسمی را شامل می‌شود. تولید بدون مجوز از مراجع ذیصلاح یا بدون ثبت در دفاتر رسمی یا پنهان کردن این نوع معاملات از چشم مأمورین مالیاتی داخلی و گمرکی، عرضه کار بدون مجوز در بازار برای پرداختن بیمه‌های اجتماعی و مالیات، دستکاری در اسناد دولتی و تجاری، رشوه‌خواری، پارتی بازی و باج‌گیری، فعالیت در تولید و توزیع کالاهای ممنوع مثل مواد مخدر و مشروبات الکلی، همگی از اشکال قاچاق می‌باشد. همه این موارد در دو خصیصه اشتراک دارند: (۱) فعالیت‌ها بدون مجوز هستند؛ (۲) افراد با انگیزه سود بیشتر از فعالیت‌های رسمی، اقدام به این‌گونه فعالیت‌ها می‌کنند. بنابراین قاچاق مجموعه فعالیت‌های اقتصادی تولیدی و خدماتی، خارج از مقررات و چارچوب‌های تعیین شده برای اقتصاد رسمی، به منظور کسب درآمد بیشتر، تعریف می‌شود.

از تعریف فوق می‌توان دامنه فعالیت را به دو دسته تقسیم کرد: (۱) قاچاق در تولید کالا؛ (۲) قاچاق در تجارت کالا.

در این تحقیق منظور از قاچاق کالا، قاچاق کالا در بخش بازرگانی خارجی می‌باشد. این تحقیق در چهار فصل تنظیم شده است. در فصل اول مفهوم اقتصاد غیررسمی و جایگاه قاچاق در آن و در فصل دوم به روش‌های اندازه‌گیری قاچاق کالا پرداخته می‌شود. از جمله روش‌هایی که توضیح داده شده است می‌توان به روش‌های کلان (شامل روش پولی، برآورد نسبت نقد، اختلاف در حساب‌های ملی و ...)، مطالعه بازار کار، بازار ارز، مطالعه روند کشفیات، مدل مستقیم، روش‌های اقتصادی، روش علت‌یابی و ... اشاره کرد. در فصل سوم، مروری بر مدل‌های اقتصادسنجی قاچاق کالا در کشورهای پیشرفته پرداخته شده است. مدل گیلان، مدل تانزی برای آمریکا، مدل ماتیوس برای انگلستان، مدل کرچکا برای آلمان غربی چند نمونه از این مدل‌ها هستند. در این فصل به تحقیقات انجام شده در ایران نیز اشاره شده است.

در پایان تخمینی از حجم فعالیت‌های اقتصادی زیرزمینی در ایران با استفاده از روش تقاضا برای اسکناک و مسکوک در گردش و همچنین تخمینی از قاچاق و گران‌نمایی واردات با استفاده از اختلافات آماری طی سال‌های ۱۳۵۶ تا سال ۱۳۷۶ ارائه شده است.

مقادیر عددی به دست آمده برای کل GDP زیرزمینی در ایران، فعالیت داخلی قاچاق، واردات قاچاق و صادرات قاچاق نشان‌دهنده حجم نسبتاً بالای فعالیت‌های غیررسمی در ایران است. در طول دوره مورد بررسی میانگین نسبت تولید ناخالص داخلی غیررسمی به تولید ناخالص داخلی رسمی،  $۱۲/۳$  درصد، میانگین نسبت فعالیت‌های غیررسمی داخلی به GDP رسمی،  $۵/۶$  درصد، میانگین نسبت واردات قاچاق به کل واردات رسمی  $۱۸/۵$  درصد و صادرات قاچاق به طور میانگین در کل نمونه با صادرات رسمی برابر بوده است.